

Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgave

BSO321

Predefinert informasjon

Startdato:	09-02-2019 09:00	Termin:	2019 VÅR
Sluttdato:	23-05-2019 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgave		
SIS-kode:	203 BSO321 1 H 2019 VÅR		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.: 320

Informasjon fra deltaker

Antall ord *: 9988

Egenerklæring *: Ja

Jeg bekrefter at jeg har Ja
registrert oppgavetittelen
på norsk og engelsk i
StudentWeb og vet at
denne vil stå på
vitnemålet mitt *:

Jeg godkjenner avtalen om publisering av bacheloroppgaven min *

Ja

Er bacheloroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er bacheloroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

BACHELOROPPGAVE

Å avdekke seksuelle overgrep mot barn

To expose sexual abuse against children

Kandidatnummer: 320

Bachelor i sosialt arbeid

Fakultet for helse- og sosialvitenskap

Institutt for velferd og deltaking

23.05.2019

Antall ord: 9988

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Abstract

This bachelor thesis examines what kind of expedient knowledge and competence social workers in primary school ought to have to be able to expose possible sexual abuse against children. This includes challenges social workers may face in the work of uncovering abuse. The method used in this bachelor thesis is a literature study. The thesis is based on academic literature, research and theories on the child's perspective, narrative perspective, taboo and shame. In addition to the dialogical communication method, as well as children's communication and internal working models. The discussion part points out the importance of communication with children in the disclosing process. A central point is the differences in children's reactions to sexual abuse, which in turn requires different conversation techniques. Social workers need knowledge and expertise about factors that might prevent a child from disclosing experiences with sexual abuse. Such as their relationship to the offender, taboo and shame. There are different ways to facilitate the child's ability to disclose its experiences, of which the relationship between the social worker and the child is central. Social workers need to be conscious of their own role, as well as their own attitudes and approaches to conversations with children about sexual abuse. Social workers can also be affected by taboo and shame, as well as experience emotional discomfort around the topic.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	4
1.1 Bakgrunn og problemstilling	4
1.2 Avgrensninger	4
1.3 Relevans og aktualitet.....	5
1.4 Begrepsavklaringer	6
1.5 Disposisjon.....	6
2. Metodisk innfallsvinkel: litteraturstudie, fenomenologi og hermeneutikk	7
2.1 Metode og vitenskapelig kunnskap	7
2.2 Søkeprosess.....	8
2.3 Forsknings- og faglitteratur	8
2.4 Hermeneutikk og fenomenologi	10
2.5 Kildekritikk og validitet.....	10
3. Kontekst og viktige kjennetegn ved feltet	12
3.1 Senskader av seksuelle overgrep.....	12
3.2 Sosialt arbeid i barneskolen	12
3.3 Lover og rettigheter	13
4. Teoretiske rammeverk	14
4.1 Barnets perspektiv og barneperspektivet.....	14
4.2 Narrativt perspektiv	14
4.3 Tabu og skam	15
4.4 Dialogisk samtalem metode	16
4.5 Barns kommunikasjon og indre arbeidsmodeller	17
5. Drøfting av kunnskap og kompetanse rundt avdekking av seksuelle overgrep	18
5.1 Barnets perspektiv og barneperspektivet.....	19
5.2 Informasjon og medopplevelse.....	20
5.3 Barns fortellinger og atferd	21
5.4 Kommunikasjons- og relasjonelle ferdigheter.....	23
5.5 Tilrettelegging av barnesamtalen.....	25
5.6 Tabu og skam	27
6. Oppsummering	29
7. Referanseliste	30

1. Innledning

Temaet for denne bacheloroppgaven er seksuelle overgrep, knyttet opp mot sosialarbeideres møte og samtaler med barn i barneskolen som opplever seksuelle overgrep. I dette innledende kapittelet vil jeg beskrive bakgrunnen for temavalg, problemstilling og avgrensninger jeg har gjort. Kapittelet inneholder også temaets relevans og aktualitet, samt en avklaring av essensielle begrep og oppgavens oppbygging.

1.1 Bakgrunn og problemstilling

Valget av tema for denne oppgaven er først og fremst forankret i min interesse for sosialt arbeid i skolesammenheng, og for barn som har ulike utfordringer med å gjennomføre grunnskolen. I andre semester av sosionomutdanningen hadde jeg min praksisperiode ved en alternativ skolearena i Bergen kommune. Der møtte jeg et mangfold av barn med en rekke utfordringer, som gjerne ble knyttet til ulike diagnoser, familieproblematikk og mobbing. Jeg møtte ansatte som hadde bekymringer og mistanker om at enkelte barn ble eller hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep. Dette ble starten på min interesse for hvordan sosialarbeidere på en hensiktsmessig måte kan avdekke seksuelle overgrep, og møte barn som opplever det.

Forskning viser at de som jobber med barn opplever å ha liten eller ingen kunnskap eller kompetanse om hvordan man avdekker seksuelle overgrep på en god måte (Øverlien, Moen & Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress, 2016). Hensikten med bacheloroppgaven er å sette et tydelig fokus på nyttig kunnskap for sosialarbeidere i arbeid med seksuelle overgrep mot barn.

Dermed har jeg formulert følgende problemstilling: Hvilken kunnskap og kompetanse trenger sosialarbeidere i barneskolen for å kunne avdekke seksuelle overgrep mot barn?

1.2 Avgrensninger

Jeg har valgt å avgrense problemstillingen til overgrep som har skjedd utenfor skolen, av voksne mennesker som barnet har en relasjon eller et tillitsforhold til, som for eksempel familie, slektninger, venner eller bekjente av familien. Oppgaven omfatter altså *ikke* overgrep utført av skolepersonell eller medelever. Denne avgrensningen har jeg tatt på bakgrunn av forskning som viser at de fleste seksuelle overgrep mot barn, begås av noen de har tillit til (Aasland, 2014, s. 55), ofte innad i familier (Søftestad, 2018, s. 30). I oppgaven fokuserer jeg

på det avdekkende arbeidet i barneskolen, og utelukker dermed forebyggende arbeid og behandling av seksuelle overgrep. Barneskolebarn er valgt for å samle kunnskapen om én begrenset aldersgruppe, fremfor å se på barn i alle aldersgrupper. Besvarelsen vil også ta utgangspunkt i seksuelle overgrep mot barn generelt, og jeg vil dermed ikke gå inn på seksuelle overgrep mot barn med annen etnisk bakgrunn eller barn med funksjonshemninger.

Samarbeid er nødvendig i arbeidet med å avdekke seksuelle overgrep. Sosialarbeidere som skal avdekke overgrepene vil måtte forholde seg til eksempelvis barnets familie, kolleger og offentlige instanser, som barnevern eller politi. Jeg anerkjenner at dette er et viktig aspekt i avdekkingen, men fokuset i denne oppgaven ligger på sosialarbeiderens møte med barnet.

Teorier, forskning og litteratur jeg anvender i oppgaven vil hovedsakelig være innenfor min studieretning. For eksempel står barneperspektivet sentralt i sosialt arbeid, et perspektiv jeg anser relevant i forhold til problemstillingen. Min sosialfaglige retning vil sannsynligvis gjøre det utfordrende å fange opp den totale helheten rundt tematikken, siden aspekter som ligger utenfor min utdanningsretning er utelukket fra oppgaven.

1.3 Relevans og aktualitet

Sosialarbeidere møter barn som opplever seksuelle overgrep blant annet i barnevern- og skolesammenheng. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2017) presenterer at 15 prosent av norske kvinner og menn har opplevd en eller flere former for seksuelle overgrep før 18 års alder. Jenter har ofte en høyere prosentandeler, men det er sannsynligvis også store mørketall i omfangsundersøkelser. Barn som har opplevd seksuelle overgrep er overrepresentert i statistikkene på frafall i skolen, psykisk helsevern, samt i kriminal- og rusomsorg (Barneombudet, 2018, s. 46).

I vårt samfunn kan seksuelle overgrep ses som et sosialt problem, ettersom fenomenet har betydning for mer enn én person, er et produkt av sosial interaksjon mellom mennesker, og gir alvorlige konsekvenser for individet, som videre kan påvirke samfunnet (Ellingsen & Levin, 2015, s. 48). Sosialarbeideres oppgave er blant annet å forebygge og redusere sosiale problemer. Dette, gjennom å arbeide for å bedre menneskers livssituasjon ved å samarbeide med den det gjelder. I dette arbeidet er det nødvendig med relasjonelle ferdigheter (Fellesorganisasjonen, 2015). For at sosionomer skal kunne avdekke seksuelle overgrep og hjelpe de utsatte er det nødvendig med kunnskap og kompetanse om tematikken. Min erfaring

er imidlertid at det er lite fokus på seksuelle overgrep i sosionomutdanningen. Dette samsvarer med funn i forskning om studenter og profesjonelle som skal eller allerede arbeider med barn, som også opplever å ha lite kunnskap og kompetanse om seksuelle overgrep (Øverlien et al., 2016; Albæk, Kinn & Milde, 2017). Jeg anser oppgavens tema som svært relevant for sosialt arbeid.

1.4 Begrepsavklaringer

Seksuelle overgrep mot barn kan defineres som seksuell utnyttelse av et barn, og omfatter i denne oppgaven alle seksuelle handlinger en voksenperson gjør mot et barn, eller påvirker barnet til å selv utføre. Overgrepene kan eksempelvis være oral, vaginal eller anal penetrering. Det kan også innebære krenkende og upassende atferd og handlinger, som blotting og beføling (Søftestad, 2018, s. 24).

Sosialarbeideres oppgaver i barneskolen innebærer eksempelvis individuelle- og gruppesamtaler, i tillegg til observasjoner av skolemiljøet (Gustavsson & Tømmerbakken, 2011, s. 27-32). Sosialarbeidere i skole jobber mest med barn som opplever psykiske og sosiale vansker (Gjertsen, Hansen, & Juberg, 2018). Sosialarbeideres oppgaver i barneskolen kan dermed innebære å avdekke seksuelle overgrep mot barn. Søftestad (2018, s. 133) definerer avdekking av seksuelle overgrep som “prosessen hvor en hemmelig overgrepshandling blir gjort kjent for andre enn barnet og den som forgriper seg”.

1.5 Disposisjon

Oppgaven består av en metodedel, kontekst og viktige kjennetegn ved feltet, det teoretiske rammeverket for oppgaven, før påfølgende drøfting av kunnskap og kompetanse som sosialarbeidere trenger for å kunne avdekke seksuelle overgrep mot barn. Avslutningsvis gis det en kort oppsummering.

2. Metodisk innfallsvinkel: litteraturstudie, fenomenologi og hermeneutikk

I dette metodekapittelet vil jeg gjøre rede for hva metode og en litteraturstudie er, samt kritisk drøfte validiteten og reliabiliteten av mitt prosjekt. Videre gjør jeg rede for de mest sentrale fagbøkene og forskningslitteraturen jeg har valgt for å drøfte kunnskap og kompetanse sosialarbeidere i barneskolen trenger for å avdekke seksuelle overgrep mot barn. Kapittelet består avslutningsvis av kildekritikk av den utvalgte forskningslitteraturen.

2.1 Metode og vitenskapelig kunnskap

En metode er en fremgangsmåte for å tilegne seg ny kunnskap, samt et redskap som kan brukes for å løse problemer (Aubert & Alstad, 1985, s. 196). Gjennom metoder og teorier får vi tak i vitenskapelig basert kunnskap. Vitenskapelig kunnskap innebærer at teorier dannes og begrunnes på bakgrunn av erfaringsmateriale, fra virkeligheten som studeres (Thomassen, 2006, s. 71-72). Gjennom metode undersøkes virkeligheten på en systematisk måte, ved å samle inn data og finne informasjon om problemstillingen (Dalland, 2017, s. 52). Dataene som samles inn er erfaringsbaserte, også kalt empiri. Empiri er observasjoner av virkeligheten, også kalles sanseerfaringer (Thomassen, 2006, s. 72). I oppgaven er jeg opptatt av å finne sekundærdata, altså data som andre allerede har samlet inn (Halvorsen, 2002, s. 75). For å belyse temaene fra flere sider anvendes også teorier, teoretiske perspektiver og begreper i oppgaven (Halvorsen, 2002, s. 13). Teorier er en forenkling av virkeligheten, og innebærer en samling av hypoteser, altså generelle antakelser om virkeligheten eller et fenomen (Halvorsen, 2002, s. 47). Jeg skal drøfte ulik kunnskap og kompetanse sosialarbeidere kan trenge for å avdekke seksuelle overgrep mot barn i barneskolen. Dermed trenger jeg teorier om blant annet barnets perspektiv, samt om mulige hindringer i avdekkingsprosessen, som tabu og skam.

Denne oppgaven er en litteraturstudie, som er en metodisk prosess for å hente ut allerede eksisterende data fra forskning, empiri og teorier (Dalland, 2017, s. 207). Det innebærer blant annet å beskrive fremgangsmåten for innsamling av relevant data, samt gi en vurdering av funnene, altså kildekritikk. I en litteraturstudie drøfter man altså den aktuelle problemstillingen i lys av teori, relevant forskning og empiriske data (Dalland, 2017, s. 211). Det er imidlertid gjort mange studier om seksuelle overgrep mot barn. Gjennom en grundig presentasjon og beskrivelser av min søkeprosess har jeg forsøkt å sikre validiteten av mitt

arbeid. Samtidig anerkjenner jeg at det kan eksistere sentrale forskningsbidrag jeg har gått glipp av. Jeg vil også understreke muligheten for at min egen tolkning av forskningsresultater kan avvike noe fra forskernes egne tolkninger. I tillegg har jeg lite erfaring omfattende søk etter forskning, som kan øke sannsynligheten for at jeg går glipp av viktige forskningsbidrag. I neste del beskriver jeg min søkeprosess for å finne relevant forskning og faglitteratur.

2.2 Søkeprosess

I databaser som Idunn, Helsebiblioteket, Google Scholar og Oria har jeg benyttet søkeord for å finne frem til faglitteratur og forskning som belyser mitt tema. Daland (2017, s. 60) hevder at det er et nødvendig krav at dataene en finner er relevante for problemstillingen. Jeg har søkt etter forsknings- og faglitteratur om hvilken kunnskap og kompetanse sosialarbeidere i barneskolen trenger for å kunne avdekke seksuelle overgrep. Dette innebærer blant annet positive og negative erfaringer fra avdekkende samtaler.

Søkeord jeg har brukt for å finne litteraturen er blant annet “barn + seksuelle overgrep + samtalemetoder” eller “children + professionals + sexual abuse + explore”. Prosessen har bestått av å gjøre avgrensede søk, og etterhvert begynne en utvelgelses- og ekskluderingsprosess. Dette innebar en gjennomgang av overskrifter, deretter en gjennomgang av sammendrag, før jeg videre gikk inn på litteraturen som fremsto relevant.

2.3 Forsknings- og faglitteratur

I skolebibliotekets database Oria har jeg funnet faglitteratur om mitt tema. Faglitteratur som er sentrale i oppgaven er Sjøftestad (2018) sin grunnbok om arbeid med seksuelle overgrep, Øvreide (2009) sin bok om samtaler med barn, samt Gamst (2017) sin bok om profesjonelle barnesamtaler. Gamst (2017) presenterer blant annet den dialogiske samtalemetoden, som jeg gjennomgående refererer til i oppgaven. I tillegg bruker jeg Aasland (2014) sin bok om seksuelle overgrep mot barn og unge til å hovedsakelig drøfte barns språk, tegn og symptomer på seksuelle overgrep. Faglitteraturen har gitt meg inspirasjon til drøftingen av hvilken kunnskap og kompetanse sosialarbeidere i barneskolen trenger for å avdekke seksuelle overgrep mot barn.

Som supplement til faglitteraturen har jeg blant annet valgt to forskningsartikler, en forskningsrapport og en masteroppgave som anvendes i drøftingskapittelet. Fag- og

forskningslitteraturen er hovedsakelig funnet i Google Scholar og Oria. I Google Scholar kan en søke i flere ulike tidsskriftbaser samtidig for å finne akademiske tidsskrift og forskning (Høgskulen på Vestlandet, u.å).

Gjennom bruk av engelske søkeord fant jeg en forskningsartikkel av Albæk et al. (2018), om fagpersoner sine erfaringer fra samtaler med barn om vold og overgrep. Forskningsartikkelen er en kvalitativ metasyntese, som innebærer at individuelle studier sammenlignes og kombineres for å få en ny innsikt og en dypere forståelse for et tema (Zimmer, referert i Albæk et al., 2018, s. 232). Kvalitative metoder innebærer å fange opp opplevelser og meninger som ikke er målbare (Dalland, 2017, s. 52). Artikkelen baserer seg på 8 empiriske fagfelleverderte internasjonale studier. Den omhandler fagpersonenes erfaringer og opplevelser av utilstrekkelighet, fagpersonenes frykt for å forverre barnets situasjon, samt vonde følelser fagpersonene har kjent på i møte med mistanker om vold og overgrep mot barn. Jeg har hovedsakelig brukt artikkelen når jeg drøfter sosialarbeideres rolle i avdekking av seksuelle overgrep. Dette, i form av eksempelvis egne utfordringer sosialarbeidere kan møte på i et avdekkingsarbeid.

Ved bruk av norske søkeord fant jeg Fløtterud (2017) sin masteroppgave om vold og overgrep. Fløtterud (2017) har gjort intervjuer av fire pedagogers erfaringer og opplevelser av samtaler med elever i barneskolen når det oppstår bekymring om vold og overgrep. Masteroppgaven er benyttet i drøftingen av kunnskap og kompetanse sosialarbeidere i barneskolen kan trenge for å avdekke seksuelle overgrep mot barn. Dette, gjennom pedagogenes positive og negative erfaringer fra sitt arbeid med barn.

Fløtterud (2017) refererer til en forskningsartikkel av Jensen, Mossige, Gulbrandsen, Reichelt og Tjersland (2005). Forskningsartikkelen interesserte meg fordi den omhandler barn som har rapportert sine overgrepserfaringer, deres opplevelser av den avdekkende prosessen og hva som gjorde overgrepene vanskelig å snakke om. Artikkelen er en sekundærstudie, hentet fra en større studie utført ved Universitetet i Oslo. I artikkelen er det gjort kvalitative analyser av den primære datainnsamlingen, for å fange opp barnas og sine omsorgsgiveres perspektiver på avdekkingsprosessen.

Jeg har også anvendt en rapport av Barneombudet (2018), som presenterer barns erfaringer med seksuelle overgrep, samt råd for å avdekke og hjelpe barn som opplever seksuelle

overgrep på en hensiktsmessig måte. Rapporten inneholder kvalitative studier av 37 barn og unge i en alder fra 4-23 år. Jeg har brukt rapporten til å drøfte barnas erfaringer og råd om hvordan fagpersoner kan gi bedre hjelp, samt til hva mange barn med overgrepserfaringer trenger, og hvordan voksne kan opptre for at barn skal klare å formidle sine erfaringer.

2.4 Hermeneutikk og fenomenologi

Forskningen jeg har valgt ut er kvalitativt orientert, og de teoretiske perspektivene jeg anvender går ut på barns perspektiver. Dermed forsøker jeg å få tak i hvordan barn opplever sin livsverden, som faller inn under en fenomenologisk forståelse. Jeg er opptatt av hvordan barn fortolker sin verden, gjennom eksempelvis et narrativt perspektiv. Dette kalles en hermeneutisk innfallsvinkel (Thomassen, 2006, s. 157-159). Likevel vil den hermeneutiske innfallsvinkelen i min oppgave også innebære hvordan sosialarbeideren forstår og fortolker barnet, eksempelvis gjennom barneperspektivet. Perspektivene vil gjøres rede for i oppgavens teorikapittel.

Innenfor den fenomenologiske retningen er en opptatt av å studere hvordan mennesker aktivt er med på å skape verden, og en ser på fenomener ut fra hvordan de umiddelbart forstås av individet (Hutchinson & Oltedal, 2003, s. 65-68). Ved å bruke forskning som er kvalitativt orientert kan jeg få et innblikk i barns subjektive opplevelser om seksuelle overgrep, samt yrkesutøveres opplevelser av å samtale med barn om seksuelle overgrep. Den kvalitative forskningen bidrar til at denne oppgaven kan sees ut fra et overordnet fenomenologisk og hermeneutisk perspektiv. Neste del består av en kritisk drøfting av forskningslitteraturens validitet og reliabilitet.

2.5 Kildekritikk og validitet

All kunnskap er ikke nødvendigvis like holdbart og gyldig. Dermed må kilder gjennom en vurderingsprosess for sin gyldighet (Dalland & Trygstad, 2017, s. 150). I vurderingen om forskningen jeg har funnet har god kvalitet, vil jeg drøfte om forskningsbidragene er pålitelige eller reliable, altså noe som kan stoles på (Dalland, 2017, s. 55). Det er også viktig å være kritisk til funnene, på bakgrunn av at selv om noe er blitt observert mange ganger kan også resultatene forandres i tid, og med ulike individer (Thomassen, 2006, s. 50). Dermed har jeg vært opptatt av å se på forskningslitteraturens status. I statusvurderingen har jeg forsøkt å sørge for at litteraturen skulle være fagfellevurdert, noe som tidvis har vært utfordrende å

finne ut av. At noe er fagfelleverdert innebærer at det er vurdert og gyldiggjort av et akademisk publikum (Halvorsen, 2002, s. 52). Albæk et al. (2018) sin forskningsartikkel som eksempel, har høy status fordi den er publisert i et seriøst tidsskrift, samt inneholder flere empiriske fagfelleverderte og internasjonale studier. Gyldigheten og statusen til Fløtterud (2017) sin masteroppgave har lavest nivå av mitt utvalg. På den andre siden kan en masteroppgave likevel ha høy validitet og reliabilitet.

Kildekritikken innebærer også en vurdering av bidragenes gyldighet og validitet for min problemstilling. Et inklusjonskriterium når jeg har valgt forskning til oppgaven har vært at det helst skal være nyere forskning, slik at jeg sørger for at resultatene fortsatt er gyldige. Det har også vært viktig for meg å finne artikler med relevans til en rolle sosionomen ville hatt i en avdekkingsprosess i barneskolen, men dette har jeg opplevd utfordrende å få tak i. Jeg har likevel ansett erfaringene fra pedagoger i barneskole og barnehage som relevant, siden disse yrkesgruppene gjerne vil ha liknende oppgaver og erfaringer om seksuelle overgrep som en sosionom i barneskolen vil ha.

I Fløtterud (2017) sin masteroppgave fremkommer det at deltakerne ikke har erfaring fra avdekkende samtaler om seksuelle overgrep. Likevel er seksuelle overgrep og vold det gjennomgående temaet i oppgaven. Jeg anser avdekkende samtaler om vold som overførbart til avdekkende samtaler om seksuelle overgrep, på bakgrunn av at begge begrepene både preges av tabu og har mange liknende symptomer og utfordringer i avdekkingsprosessen. I tillegg kan vold og overgrep ofte forekomme samtidig (Thorkildsen, s 68-69; Gamst, 2017, s. 103).

Jensen et al. (2005) sin forskningsartikkel omfatter avdekking av seksuelle overgrep mot barn på bakgrunn av omsorgspersoners mistanke, bekymring og ønske om å hjelpe. Det er ikke fokus på fagpersoners bidrag i avdekkingsarbeidet, mens fokuset i min besvarelse er avdekkende samtaler i barneskolen, uten at omsorgspersoner nødvendigvis har uttrykt bekymring. Jeg konkluderer likevel artikkelen som et relevant supplement, siden store deler av funnene samsvarer med faglitteratur og Barneombudet (2018) sin rapport om barns erfaringer med hjelpeapparatet i avdekkingsprosessen.

3. Kontekst og viktige kjennetegn ved feltet

I dette kapittelet presenteres oppgavens kontekst og viktige kjennetegn ved feltet.

Senskader av seksuelle overgrep, samt lover og rettigheter knyttet til avdekking av seksuelle overgrep, er viktig kunnskap for sosialarbeidere i barneskolen. Jeg vil også utdype hva sosialt arbeid i barneskolen kan innebære.

3.1 Senskader av seksuelle overgrep

Seksuelle overgrep gir store konsekvenser for den utsatte, og kan blant annet påvirke barnets personlighetsutvikling (Retterstøl & Ilner, 2008, s. 31). Ikke nok med at overgrepene kan gi umiddelbare konsekvenser, kan de også medføre alvorlige konsekvenser senere i livet, selv om overgrepene har sluttet (Søftestad, 2018, s. 85). Senskader kan eksempelvis være selvskading, selvmordsforsøk eller å ta sitt eget liv (Søftestad, 2018, s. 91-92). I tillegg fører tillitsbrudd av en omsorgsperson ofte til at den utsatte får vansker med å stole på og ha tillit til andre mennesker (Søftestad, 2018, s. 86). Rusmisbruk og spiseforstyrrelser kan også være senskader etter å ha blitt utsatt for seksuelle overgrep (Søftestad, 2018, s. 89-90). Barn som opplever overgrep trenger beskyttelse og hjelp til å komme seg ut av overgrepsrelasjonen, og få bearbeidet sine opplevelser. Denne hjelpen kan eksempelvis en sosialarbeider i barneskolen bidra med.

3.2 Sosialt arbeid i barneskolen

I barneskolen går de fleste barn gjennom en omfattende kognitiv og kroppslig utvikling. Barna har mange ulike oppgaver og roller å mestre, både på skolen og i sin hjemmesituasjon (Gjertsen et al., 2018). Barn bruker store deler av sin tid på skolen. Dermed har skoleansatte en unik mulighet til å komme i en posisjon hvor de kan fange opp barn som lever i vanskelige livssituasjoner (Gamst, 2017, s. 44). I Barneombudet (2018, s. 46) sin rapport om barns og unges erfaringer med seksuelle overgrep, var det tydelig at deltakerne opplevde skolen som deres viktigste arena. De fremhevet skolen som betydningsfull for forebygging og avdekking av seksuelle overgrep. I en forskningsartikkel av Gjertsen et al. (2018) henvises det til studier hvor sosialt arbeid i skolen har vist seg effektivt for elevene, både sosialt, faglig og emosjonelt. Sosialarbeidere kan bidra med mer spesialisert kunnskap og kompetanse rundt eksempelvis psykososiale vansker og helse (Gjertsen et al., 2018).

Relasjonsarbeid vektlegges som viktig for å skape et godt psykososialt miljø i barneskolen, og er sentralt å ha kunnskap og kompetanse om for å avdekke seksuelle overgrep mot barn. Eriksen og Lyng (2015, s. 11) hevder at relasjonsarbeid ofte er krevende. Samtidig er relasjonsarbeid en sentral del av sosialt arbeid, hvorav sosialarbeideres kunnskap og kompetanse om dette kan være et positivt bidrag i barneskolen (Fellesorganisasjonen, 2015). Sosialarbeidere bør være helhetsorienterte, som innebærer kunnskap om hvordan individuelle, relasjonelle og samfunnsmessige faktorer påvirker hverandre (Berg, Ellingsen, Levin & Kleppe, 2015, s. 26). Når en sosialarbeider i barneskolen møter barn som opplever seksuelle overgrep vil helheten innebære blant annet barnets rettigheter, relasjoner til sine omsorgspersoner og til overgriperen, samt barnets individuelle behov og følelsesuttrykk. Helheten er imidlertid kompleks, og det vil være umulig å få et fullstendig helhetsbilde. Likevel bør sosialarbeideren ta sikte på å søke en helhetsorientert tilnærming (Berg et al., 2015, s. 26).

3.3 Lover og rettigheter

Sosialarbeidere må forholde seg til ulike lover og rettigheter. Å utsette noen for seksuelle overgrep er en alvorlig forbrytelse. Det fremkommer i Straffeloven (2005) kapittel 26 at alle seksuelle handlinger mot barn under 16 år er straffbart. FNs Barnekonvensjon (2003) artikkel 34 presenterer likeledes at barn skal beskyttes mot seksuell utnyttelse og misbruk. Ved mistanke om at barn opplever mishandling eller alvorlig omsorgssvikt, som seksuelle overgrep, har ansatte i barneskolen plikt til å melde ifra til barnevernet (Barnevernloven, 1992, § 6-4). I tillegg har barn i barneskolealder rett til å bli hørt og få medvirke i sin sak gjennom eksempelvis Barnekonvensjonen (2003) kapittel 12 og Barnevernloven (1992, § 1-6). Medvirkning går ut på informasjonsgivning, trygge samtaler, hjelp til å få en forståelse for sammenhenger, samt muligheten til å bli hørt (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 50-51). Graden av medvirkning kommer imidlertid an på barnets alder og modenhet, etter Barnevernloven (1992, § 1-6). Likevel hender det ofte at barn ikke blir hørt eller får medvirke i sin egen sak (Øvreide, 2009, s. 12-13). Mitt ønske er at denne oppgavens fokus på samtaler med barn kan bidra til å belyse viktigheten av å få tak i barnets perspektiv.

4. Teoretiske rammeverk

For å kunne avdekke seksuelle overgrep mot barn på en hensiktsmessig måte, er sosialarbeideren avhengig kunnskap og kompetanse. Dette kapittelet vil presentere teori om barnets perspektiv og barneperspektivet, narrativt perspektiv, dialogisk samtalem metode, skam og tabu, samt barnets kommunikasjon og indre arbeidsmodeller. Teoriene anvendes i drøftingen av oppgavens problemstilling.

4.1 Barnets perspektiv og barneperspektivet

I arbeidet med barn skilles det gjerne mellom “barneperspektivet” og “barnets perspektiv”. Det som skiller disse to formuleringene er hvem som “eier” eller formulerer perspektivet. Barneperspektivet innebærer at sosialarbeiderens forsøker å sette seg inn i barnets følelser og tanker. På sin side handler barnets perspektiv om barnets egne fortellinger og historier, og i arbeid med barn er det barnet selv som forteller om sitt liv (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 49). I samtaler med barn er sosialarbeidere på jakt etter barnets perspektiv, og det er flere måter å gjøre dette på.

4.2 Narrativt perspektiv

Barnets perspektiv kan komme gjennom et narrativt perspektiv. Perspektivet baserer seg på narrativ psykologi, som innebærer at mening dannes gjennom historiene vi lager og forteller (Jansen, 2013, s. 28). Jansen (2013, s. 34) hevder at “Språket skaper vår forståelse av verden”. Det vil dermed si at et barns definisjon av hvem det er og dets identitet, skapes gjennom barnets egne historier og fortellinger om seg selv. Jerome Bruner har hatt en sentral rolle innen narrativ psykologi, og han mener at selvet ikke er noe som allerede eksisterer, men noe som formes og tilpasses etter hva som skjer i livet vårt, samhandling vi har med andre, og etter historiene vi forteller om oss selv (Jansen, 2013, s. 37).

Bruners forståelse av mennesker går hovedsakelig ut på at vi forsøker å finne og skape meninger i livet og i den verden vi lever i (Jansen, 2013, s. 28-29). I følge Bruner (1990, s. 49-50) er narrativets funksjon å finne en forklaring og forståelse for det som bryter med det han kaller det “kanoniske” (Bruner, 1990, s. 77). Begrepet kanonisk innebærer normer, gjennom at noe anses så vanlig eller selvfølgelig at det ikke tenkes særlig over. For å illustrere bruker Jansen (2013, s. 28) som eksempel at det anses vanlig at et barn bor sammen med sine to foreldre, men dersom et barn kun bor med én forelder spørres ofte hvor den andre

forelderen er. Barnets svar på spørsmålet kommer gjerne i form av en fortelling; et narrativ. For å knytte denne forståelsen mot oppgavens problemstilling bryter seksuelle overgrep med hva som anses som normalt, og narrative er dermed de historiene som barnet forteller for å skape mening rundt de seksuelle overgrepene. Meningen kan for eksempel påvirkes av overgriperens definisjon på hva overgrepene innebærer og grunnen til at det skjer. Videre hevder Jansen (2013, s. 129) at narrative skaper og forsterker den virkeligheten barna forteller om. Dermed kan narrative som barna formidler til sosialarbeideren påvirke barnets syn på seg selv, og sin virkelighet.

Narrativer er imidlertid ikke fullstendig gitt, men skapes og endres gjennom kontekst (Del Busso, 2014, s. 47). Narrativer er historier som formidles til et publikum, og hvilke historier som utvelges og hvordan de fortelles avhenger av hvilket publikum man har. Samme historie fortelles gjerne ulikt ut ifra hvem som er lytteren (Jansen, 2013, s. 33). I en narrativ tilnærming til samtaler med barn fokuseres det imidlertid ikke på om barnets fortellinger er sanne eller usanne. Det er heller ikke fokus på ulike samtalemetodikk (Del Busso, 2014, s. 46). Den narrative tilnærmingen ser heller på hvilken betydning barnet selv legger i historien det forteller, og fokuset er på at barnet skal fortelle fritt. I neste del vil teori om tabu og skam gjøres rede for.

4.3 Tabu og skam

Seksuelle overgrep har de seneste årene fått et økende fokus blant annet i media og fagmiljøer. Dermed kan det tenkes at tabuet ikke lenger eksisterer. Likevel viser det seg at temaet fortsatt er tabubelagt, særlig når det gjelder incestforhold (Søftestad, 2018, s. 56-57). Incestforhold er seksuell omgang mellom familiemedlemmer, og er blant de seksuelle handlinger som majoriteten i samfunnet ser på som feil og forkastelig (Haugaard, referert i Kvello, 2015, s. 275).

Tabu betyr at et tema eller fenomen er sosialt forbudt å snakke om, se eller synliggjøre (Søftestad, 2018, s. 57). Det at det ikke snakkes om fører til at overgrepene på mange måter ugyldiggjøres. Overgrepene blir noe som ikke har skjedd, både for seg selv og for omgivelsene (Leira, 2003, s. 153). Samtidig kan tabu også fungere forebyggende, som en hindring for at voksne begår seksuelle overgrep mot barn (Mossige, referert i Søftestad, s. 57). Kvello (2018, s. 275) beskriver hvordan majoriteten betrakter seksuelle overgrep utført i et relasjonsforhold som et tillitsbrudd. Det innebærer utnyttelse av et avhengighetsforhold, i

tillegg til at den utsatte er i en svakere posisjon enn overgriperen. Majoriteten ser gjerne på overgripere som syke mennesker som bør behandles.

Grunnen til at tabuer opprettholdes er trusselen for kulturens negative sanksjoner mot den som snakker om de tabubelagte temaene (Søftestad, 2018, s. 58). De negative sanksjonene kan innebære at et individ blir utstøtt eller foraktet for å ha opplevd eller snakket om tabutemaet (Leira, 2003, s. 155). Forakt som sanksjon kan videre føre til skam (Søftestad, 2018, s. 58). Samfunnet skaper skam ved å plassere individer i en posisjon hvor det påføres skam (Frønes, 2001, s. 71). Skamfølelser innebærer en negativ selvevaluering, på bakgrunn av forventninger om samfunnets negative reaksjoner mot personen eller personens erfaringer (Follesø, 2003, s. 102). Frønes (2001, s. 73) hevder at skam også oppstår dersom en tror at noe defineres som skammelig av andre. En skamfølelse kan også beskrives som en type angst, hvor ydmykelse og avvisning er utløsende faktorer. For eksempel kan skamfølelser oppstå dersom en søker bekræftelse fra for eksempel en lærer, men heller blir møtt med likegyldighet. Slike opplevelser kan videre utfordre identiteten vår (Follesø, 2003, s. 102). For mennesker som har blitt utsatt for seksuelle overgrep, er skyld og skam vanlige følgetilstander. Skyld, på sin side, kan både innebære en opplevelse av skyld uten å være skyldig, og omvendt (Follesø, 2003, s. 100-101). Når et menneske blir utsatt for seksuelle overgrep er forståelsen av skyld ofte forvrengt. En forvrengt skyldforståelse kan eksempelvis innebære at den utsatte opplever overgrepene som sin egen feil.

4.4 Dialogisk samtalem metode

En metode for å ivareta barnets perspektiv er for eksempel den Dialogiske samtalem metoden (DCM) (Gamst, 2017, s. 19). DCM er ikke et teoretisk perspektiv, men en modell for samtaleteknikk, som kan være hensiktsmessige i samtaler med barn om seksuelle overgrep. Metoden er utformet på bakgrunn av analyser av eldre “dommeravhør”, altså politiets etterforskende samtaler med barn, hvor det viste seg at samtalene var preget av lukket kommunikasjon, ledende spørsmål og forutinntatte holdninger fra den voksne (Gamst, 2017, s. 19). Kunnskap om barns utfordringer med å avsløre og fortelle om traumatiske og vanskelige opplevelser, danner grunnlaget for metodens fremspring (Gamst, 2017, s. 18). “DCM beskriver en målrettet samtalem etodikk overfor barn som har til hensikt å fremskaffe spesifikke informasjon om spesifikke temaer bygget på dialogiske prinsipper” (Gamst, 2017, s. 18). Dialogiske prinsipper innebærer blant annet å gi barnet støtte gjennom å ha forståelse for barnet, gi bekræftelse, hjelpe barnet til å finne ord og få snakket om sine opplevelser.

Kommunikasjonsferdigheter som er sentrale i DCM er eksempelvis empati, aktiv lytting og anerkjennelse. Aktiv lytting innebærer å identifisere og bekrefte det barnet forteller, samt å oppmuntre barnet til å fortelle mer (Gamst, 2017, s. 164). Empati, på sin side, innebærer en evne til å sette seg inn i barnets situasjon, altså å kunne innta et barneperspektiv (Gamst, 2017, s. 60). Samtaleteknikkene i den dialogiske samtalemotoden må imidlertid tilpasses situasjonene og det enkelte barnet (Gamst, 2017, s. 20).

4.5 Barns kommunikasjon og indre arbeidsmodeller

Avdekkende samtaler er en form for undersøkende samtaler, som innebærer observasjoner av, og samtale med barn. I undersøkende samtaler inngår det å få større kjennskap til barnets erfaringer, oppfatninger, utviklings- og funksjonsnivå (Øvreeide, 2009, s. 185). I avdekkende samtaler ligger hovedfokuset i å avdekke barns mulige destruktive erfaringer (Øvreeide, 2009, s. 192). Ved mistanker om seksuelle overgrep mot barn er avdekkende samtaler spesielt vanlig, slik at fagpersoner kan få kjennskap til utfordringen og dermed kunne beskytte og hjelpe barnet (Gamst, 2017, s. 126). For å avdekke seksuelle overgrep er det nødvendig med kunnskap og kompetanse om barns språk, tegn og symptomer på at de opplever noe vanskelig.

“Barn kan uttrykke ulike typer overgrep på forskjellige måter, få ulike symptomer og utvise ulike atferdstrekk” (Gamst, 2017, s. 97). Noen barn som opplever eller har opplevd seksuelle overgrep kan bruke et avansert seksualisert språk eller ha seksualisert atferd (Aasland, 2014, s. 76). Atferden kan eksempelvis komme til syne gjennom tegning eller barnets oppførsel overfor andre barn eller de voksne (Søftestad, 2018, s. 113). Opplevelsene av seksuelle overgrep kan blant annet føre til reduksjon i læringsevne og intelligens, utfordringer med begrepsforståelse og språkutvikling ut fra hva som anses normalt til barnets alder, samt konsentrasjonsvansker og utvikling av et negativt selvbilde (Søftestad, 2018, s. 106-107; Aasland, 2014, s. 78). Barn som virker uttrykksløse uten å vise tegn på glede, eller barn med svært mye uro i kroppen kan også være tegn på at barnet opplever noe traumatisk eller vanskelig. Angst eller selvskading kan også være signaler på at barnet opplever seksuelle overgrep (Aasland, 2014, s. 78).

I tillegg til barns nonverbale og verbale kommunikasjon om sine opplevelser, vil også barnets indre arbeidsmodeller påvirke hvordan det møter og samtaler med sosialarbeideren (Øvreeide, 2009, s. 12). Bowlby (1988, s. 146) hevder at indre arbeidsmodeller skapes de første

leveårene, gjennom interaksjon mellom omsorgspersoner og barnet. Forholdet og båndet mellom barn og omsorgsgiver kan også kalles tilknytning. Arbeidsmodellene dannes gjennom foreldrenes uttrykk mot- og syn på barnet. Gjennom tilknytningen til tillitspersoner, danner barnet en forestilling av seg selv og andre, som igjen påvirker hvordan barnet senere går inn i situasjoner og relasjoner med andre mennesker (Bowlby, 1998, s. 146). De indre arbeidsmodellene kan endres og utvikler seg underveis i et menneskes liv, eksempelvis ved å oppleve nye samspillserfaringer. Nye erfaringer kan både forsterke problematiske arbeidsmodeller, samt forbedre de.

Tillitspersoners oppførsel og tilnærming til barnet danner et grunnlag for hvordan barnet senere forventer å bli møtt, både av sine tillitspersoner og av ukjente (Bowlby, 1998, s. 146-147). Dette blir en slags modell for å forstå sine erfaringer og seg selv, samt for hvordan barnet forstår verden. Dette innebærer hvordan barnet ser seg selv og sin verdi. Dersom barn tidlig opplever seksuelle overgrep av tillitspersoner kan det skape problematiske indre arbeidsmodeller som eksempelvis innebærer et dårlig selvbilde eller en opplevelse av at barnet fortjener overgrepene.

5. Drøfting av kunnskap og kompetanse rundt avdekking av seksuelle overgrep

I dette kapittelet vil jeg drøfte min problemstilling i lys av relevant faglitteratur, empiri og teori. Problemstillingen går ut på hvilken kunnskap og kompetanse sosialarbeidere i barneskolen trenger for å kunne avdekke seksuelle overgrep mot barn. Barn er imidlertid ulike, og det kan eksistere et mangfold av områder som det er hensiktsmessig å ha kunnskap og kompetanse om. I denne oppgaven vil jeg drøfte noen områder, som blant annet går ut på samtaletilnærminger og teknikker, barns behov for informasjon og medopplevelse, samt kunnskap om barns fortellinger og atferd. Drøftingen vil også bestå av viktigheten av kommunikasjons- og relasjonelle ferdigheter og at samtalene tilrettelegges for det enkelte barnet. Samtidig kan det oppstå en rekke utfordringer i avdekkingsarbeidet, som eksempelvis barnets lojalitet til sin familie og overgriper, tabu og skam, samt sosialarbeideres egne følelsesmessige begrensninger. Disse utfordringene kan sette grenser for samtalene, og er dermed viktig å være bevisst på.

Ofte opplever fagpersoner samtaler med barn som vanskelige og kan dermed være noe som unngås. Interesse for barnets stemme og medvirkning i utfordrende saker har fått økt fokus og betydning, samtidig som dette praktiseres altfor sjeldent (Øvreeide, 2009, s. 12-13). Et fokus på barnets perspektiv er en rett barn har og vil ha et overordnet fokus i drøftingen.

5.1 Barnets perspektiv og barneperspektivet

Seksuelle overgrep mot barn innebærer at barn utsettes for krenkende seksuelle handlinger, som de ikke er modne nok til å forstå eller samtykke til (Søftestad, 2018, s. 23). For å avdekke seksuelle overgrep mot barn er det viktig at sosialarbeideren får tak i barnets perspektiv, og har et barneperspektiv. Forskjellen mellom barnets perspektiv og barneperspektivet er i hovedsak hvem sine øyne man ser verden fra. En sosialarbeider kan i samtaler med barn kun innta barneperspektivet, altså å forsøke å sette seg inn i barnets situasjon. Dette vil gi et ufullstendig bilde av barnets situasjon ettersom en voksen ikke kan innta barnets perspektiv, og dermed ikke få en full forståelse for barnet og dets opplevelser (Gamst, 2017, s. 30). Selv om voksne aldri fullt ut kan se verden gjennom barnets øyne, kan man få et tydeligere bilde gjennom ulike samtaleteknikker som hjelper barnet til å bedre beskrive sitt perspektiv.

Del Busso (2014, s. 47) beskriver hvordan en narrativ tilnærming i arbeid med barn "(...) gjør det mulig for yrkesutøveren å se "hele barnet", kompleksiteten i barns livsopplevelse, og å jobbe ut ifra barns egne fortellinger om sine opplevelser". Ved at barnet får hjelp til å fortelle om sine erfaringer og utfordrende livsområder, skapes en mulighet for at sosialarbeideren kan avdekke seksuelle overgrep mot barn, slik at de kan få hjelp. Det er likevel viktig å være oppmerksom på at barnet vil prøve ut hva som er trygt å fortelle den voksne i samtaler med en sosialarbeider. På denne måten påvirkes barnets fortelling av signalene som sosialarbeideren sender ut, samt hvilken relasjon barnet har til den voksne.

I samtaler med barn som opplever seksuelle overgrep kan sosialarbeideren bidra til å skape et grunnlag for videre opplevelser av mestring, kontroll og trygghet. Et moment som kan være hensiktsmessig å ha kunnskap om for å kunne avdekke seksuelle overgrep mot barn i barneskolen, går ut på mestringsfremmende samtaler. Øvreeide (2009, s. 160) peker på at fortellinger hvor barn opplever mestring, utvikling eller omsorg sannsynligvis er de fortellingene som skaper mest trygghet for barnet. Dette kan gjøres gjennom å hjelpe barnet til å omformulere situasjoner til noe barnet har mestret, alene eller med andre. I en narrativ tilnærming til samtaler med barn kan barnets personlige narrativ endres i form av å heller

fokusere på at barnet tar styring over sitt liv, og er i stand til å mestre sine vanskelige opplevelser, i stedet for å fokusere på seg selv som et offer (Jansen, 2013, s. 131).

Opplevelsen av mestring gjennom et endret fokus i fortellingene kan ha en positiv påvirkning for narrativene, og gi barnet en ny selvforståelse. Når barna får ny selvforståelse, kan tabu brytes ned og skamfølelser reduseres. Dermed er både barnet og sosialarbeideren med på å påvirke narrativet (Del Busso, 2014, s. 47).

Det kan også være hensiktsmessig å ha kunnskap om at mange barn har et behov for at det er sosialarbeideren som initierer til samtale (Aasland, 2014, s. 69). Jensen et al. (2005) fant i sin studie at betingelser for at barn skulle avsløre erfaringer med seksuelle overgrep var at barnet opplevde å ha en anledning til å fortelle. I Barneombudets rapport (2018, s. 34) poengterte barna at det må dannes flere muligheter til at barn kan fortelle om sine erfaringer. I følge informantene bør voksne spørre alle barn i skolen om de opplever noe hjemme som ikke er greit, samt at de voksne bør bli flinkere til å observere og lytte. Hvordan sosialarbeidere i barneskolen kan skape en anledning for barnet til å fortelle om sine opplevelser, samt viktigheten av at barnet får en felles forståelse for sine opplevelser drøftes i neste del.

5.2 Informasjon og medopplevelse

I Fløtterud (2017, s. 58) sin masteroppgave peker pedagogene som ble intervjuet på at undervisning til elevene om vold og seksuelle overgrep kan resultere i at noen forteller noe. De forteller også at undervisning kan fungere som en god forberedelse for å snakke med barn om sine opplevelser, og at det kan være enklere for barna å ta opp sine erfaringer dersom de har fått kunnskap om dette i forkant. Barneombudet (2018, s. 12) støtter opp under dette ved at noen av barna som hadde opplevd vold og overgrep fortalte at de selv hadde sagt ifra til blant annet en lærer etter seksualundervisning i skolen. Gjennom undervisningen hadde barna skjønt at det de hadde opplevd var galt. Flere av barna hevdet at det hadde vært enklere å fortelle om sine opplevelser til noen dersom de hadde visst at det de ble utsatt for var galt. Dette er et annet område det kan være hensiktsmessig for sosialarbeidere i barneskolen å ha kunnskap og kompetanse om for å kunne avdekke seksuelle overgrep mot barn.

Barn som utsettes for seksuelle overgrep fanges i en vanskelig livssituasjon, og opplever ofte mangel på omsorg, informasjon og en felles opplevelse av situasjonen (Øvreeide, 2009, s. 51). Barn forsøker å skape en mening for det Bruner (1990, s. 77) kaller det kanoniske, og innebærer det som bryter med samfunnets normer. Gjennom en narrativ tilnærming forsøker

altså barna å skape mening rundt sine opplevelser med seksuelle overgrep. Søftestad (2018, s. 156) understreker behovet barnet har for hjelp til å forstå seg selv, overgrepet, overgriperen og de som ikke har grepet inn. Informasjonen dreier seg blant annet om en forklaring av hva kroppskrenkelser er, at det ikke er lov, og hva barnet kan gjøre dersom det utsettes for det (Søftestad, 2018, s. 154).

Øvreeide (2009, s. 13-14) hevder at økt forståelse og medopplevelse kan føre til at barnet bruker mindre energi på den vanskelige situasjonen, og dermed har økt mulighet til å bruke energien på egen utvikling. Slike samtaler kan også føre til at vanskelige temaer settes ord på og at det skapes sammenheng for barnet. Samtalene kan også skape narrativer som barnet enklere kan akseptere og leve med. Dette samsvarer med mine empiriske funn, som indikerer at avdekking er mindre vanskelig dersom barn opplever en forutsetning og mulighet til å fortelle, og dersom det etableres en sammenheng til det de snakker om (Jensen et al., 2005). I første omgang handler dermed samtaler med barn ofte om å gi informasjon og forklare situasjonen for barnet, mens barnet i andre omgang får mulighet til å uttrykke sine tanker og opplevelser (Øvreeide, 2009, s. 34).

5.3 Barns fortellinger og atferd

I det narrative perspektivet er det ikke fokus på om barnets fortelling er sann eller usann (Del Busso, 2014, s. 46). Dette kan skape mindre press på barnet i sin fortelling av egne opplevelser og erfaringer, men samtidig kan dette forstyrre avdekkingen ved at sannheten ikke nødvendigvis kommer frem. For å kunne hjelpe barnet ut av en situasjon med seksuelle overgrep, er det viktig at sosialarbeideren kommer nærmest mulig barnets perspektiv og får barnets fortelling om egne opplevelser slik at en har mulighet til å hjelpe barnet ut av situasjonen.

Thorkildsen (2015, s. 204) beskriver hvordan Åsa Langballe, som er en ekspert på barns troverdighet i Norge, mener at barn ikke lyver om eksempelvis erfaringer med seksuelle overgrep. Selv om det i narrativt perspektiv ikke er fokus på om historien er sann eller usann, så poengterer Aasland (2014, s. 42) at dersom barn skal kunne lyve må de ha erfaring eller kjennskap til det de lyver om. Barns fortellinger om seksuelle opplevelser kan eksempelvis påvirkes av TV-programmer, venner eller søsken. Andre mer nonverbale tegn på overgrep kan være at barnet er seksuelt aggressive, eller manipulerende i seksuelle leker med andre barn, eller at de tvinger andre barn til å leke seksuelle leker. Likevel er seksualitet en del av

menneskeheten. Selv om barn bruker seksuelle ord, er nakne sammen eller interesserer seg for hverandres kjønnsorgan betyr ikke det nødvendigvis at de har vært utsatt for seksuelle overgrep (Aasland, 2014, s. 76). Samtidig danner tegnene et grunnlag for å undersøke dypere hva som ligger bak. Barneombudet (2018, s. 26) belyser at erfaringer med seksuelle overgrep påvirker skolehverdagen, og kan gjøre det vanskelig å bevare konsentrasjonen. Flere informanter hevdet at det fantes mange tegn som voksne kunne ha sett (Barneombudet, 2018, s. 41). Barns signaler, symptomer og atferd er et sentrale momenter som sosialarbeidere i barneskolen bør ha kunnskap om for å kunne avdekke seksuelle overgrep.

Aasland(2014, s. 69) poengterer at “Ofte blir ikke overgrep oppdaget ved at barnet forteller det, men gjennom atferd”. Fløtterud (2017, s. 55) støtter opp under dette. Pedagogene beskriver erfaringer med at elevers atferd, følelsesreaksjoner, kroppsspråk og oppmerksomhetsbehov hovedsakelig har dannet grunnlaget for sine bekymringer om vold og seksuelle overgrep. Selv om bekymring oppstår på bakgrunn av atferd, tegn og signaler, er det likevel viktig å huske på det kan eksistere andre årsaksforklaringer på barnets oppførsel enn seksuelle overgrep. For eksempel kan seksualisert atferd være et mulig symptom på seksuelle overgrep, men det også kan komme av åpenhet rundt seksualitet i hjemmet (Gamst, 2017, s. 106).

I Albæk et al. (2018, s. 238-239) fremkommer det at flere fagpersoner har opplevd at personlige utfordringer har forstyrret dem fra å lese barnas tegn, og har dermed påvirket avdekkingen av vanskelige forhold i barnas liv. Utfordringene har eksempelvis vært egne benektelse, lojalitet til foreldrene eller tabu. Det vil dermed alltid foreligge en risiko for at sosionomer feilvurderer eller misforstår det de opplever som tegn på seksuelle overgrep. Motsatt kan yrkesutøvere konkluderer med andre årsaksforklaringer på tegnene de observerer (Aasland, 2014, s. 80: Søftestad, 2018, s. 113). Sosialarbeidernes erfaringer, kunnskaper og tolkninger vil påvirke hvordan de observerer og konklusjonene de gjør ut fra observasjonene. I dette ligger en mulighet til forhastede konklusjoner av seksuelle overgrep, eller av andre årsaker til det som observeres (Søftestad, 2018, s. 113). Gjennom et narrativt perspektiv i samtaler med barn kan forhastede konklusjoner om seksuelle overgrep motvirkes, ved at sosialarbeideren lytter til barnets fortelling og ikke kun fokuserer på om det barnet forteller er sant eller usant. Det er likevel hensiktsmessig å undersøke og kartlegge underliggende årsaker som resulterer i symptomene (Aasland, 2014, s. 80).

Det er viktig at sosialarbeidere har kunnskap om at barn reagerer ulikt i etterkant av seksuelle overgrep, og at symptomene derfor vil variere. Noen barn reagerer på en oppsiktsvekkende måte hvor de uttrykker at de har det vanskelig, men det finnes også barn som alltid uttrykker glede, gjør alt det de blir bedt om og som tilsynelatende eller faktisk ikke ønsker noe oppmerksomhet (Aasland, 2014, s. 80). Disse barna er det også viktig å være oppmerksom på. De kan virke så velfungerende at ingen oppdager at også de har utfordringer som det kunne vært nyttig å snakke om. Dette kan føre til at de senere har et unormalt høyt ønske om å få til alt selv, i tillegg til å oppleve utfordringer med at de ikke tidligere har blitt sett (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 61-63).

Barns indre arbeidsmodeller kan slik jeg ser det også påvirke samtaleene, enten ved at barnet har positive samtaleerfaringer, eller ved negative (Bowlby, 1998, s. 146). Indre arbeidsmodeller kan påvirke narrative, gjennom hva barnet velger å fortelle om seg selv og fokus i fortellingene. Gjennom et narrativt perspektiv kan sannsynligvis problematiske indre arbeidsmodeller føre til fortellinger som forsterker barnets opplevelse av å være lite verdt. Motsatt, kan barnet trolig oppleve å ha en identitet fylt med god egenverd, dersom gode indre arbeidsmodeller gir positive fortellinger om seg selv. Ved å ha kunnskap om indre arbeidsmodeller, kan sosialarbeidere forsøke å gi positive samspillserfaringer til barn som trenger det, og slik gi de en økt opplevelse av egenverdi.

5.4 Kommunikasjons- og relasjonelle ferdigheter

I forskningsartikkelen til Jensen et al. (2005) fremkommer det at barna som hadde opplevd seksuelle overgrep følte utfordringer i å finne trygge nok rammer til å dele sine erfaringer. Gjennom kunnskap og kompetanse innen kommunikasjons- og relasjonelle ferdigheter kan de trygge rammene skapes. Blant annet er DCM spesielt godt egnet i undersøkende og avdekkende samtaler hvor det foreligger bekymring for barnet, og kan være en hensiktsmessig metode å anvende i barneskolen (Gamst, 2017, s. 21). Empati er grunnleggende i samtaler med barn, fordi det kan bidra til å skape tillit og kontakt mellom barnet og hjelperen, som kan legge grunnlag for at barnet tør å fortelle fritt om sine opplevelser. Sentrale kommunikasjons- og relasjonelle ferdigheter i DCM samsvarer med det informantene i Fløtterud (2017) sin masteroppgave formidler fra sine erfaringer fra hva som skulle til for at elevene våget å betro seg til dem. De vektlegger åpne spørsmål, bevissthet om hvordan ordlegge seg overfor barna, aksept og etablering av tillit.

I kvalitative studier av fagpersoner som arbeider med barn, viser resultatene at relasjonen mellom hjelper og barn er sentral for å kunne avdekke barns vanskelige livssituasjoner (Albæk et al., 2017; Fløtterud, 2017). I Albæk et al. (2005, s. 236-237) sin forskningsartikkel fremkommer det at de fleste fagpersonene opplevde utfordringer med å identifisere barns vanskelige opplevelser, men at de anså intuisjon og relasjonelle ferdigheter som essensielt for å avdekke barns utfordrende livssituasjoner. En del av relasjonsarbeidet består i å gi tydelig uttrykk for at hjelperen tåler å samtale om seksuelle overgrep, men samtidig klarer å gi barnet den tiden det trenger til å fortelle (Søftestad, 2018, s. 190). Her vil det være hensiktsmessig å ha kunnskap om ulike faktorer som kan bidra til å hindre et barn fra å fortelle, samt å gå inn i en tillitsfull relasjon med sosialarbeideren. Barneombudet (2018, s. 35) presenterer råd for hvordan en hjelper bør opptre. Her vektlegges blant annet at hjelper skal være ærlig, tålmodig, interessert, forståelsesfull og fortrolig. Andre råd er at hjelperen bør fokusere på å skape trygghet, samt tåle å høre på barnet, og "stå i det". Mange informanter fortalte at det er enklere å fortelle om erfaringer til noen man har tillit til, som er tilgjengelig og som bryr seg (Barneombudet, 2018, s. 38).

Samtidig som det er sentralt at barnet opplever å ha et tillitsforhold til sosialarbeideren for å kunne fortelle om sine opplevelser, har barn som utsettes for seksuelle overgrep gjerne opplevd at tillitspersoner har utnyttet og misbrukt den tilliten barnet har til dem (Pilskog, 2003, s. 89). Disse erfaringene vil barnet ta med seg inn i nye relasjoner, som relasjonen til fagpersonen, som en del av sine indre arbeidsmodeller (Søftestad, 2018, s. 191). For eksempel kan de oppføre seg som om fagpersonen er en overgriper eller en som ikke kan hjelpe. Å ha kunnskap om indre arbeidsmodeller som kan utfordre tillitsrelasjonen, samt evnen til å takle barnets tilnærming til deg som fagperson, vil danne grunnlaget for at barnet opplever en ny relasjonserfaring, slik at den indre arbeidsmodellen også påvirkes positivt.

Gamst (2017, s. 19-20) beskriver hvordan DCM gir yrkesutøvere en opplevelse av trygghet på egen kommunikasjonskompetanse, som gjør det enklere å fokusere på barnet i et undersøkelsesarbeid. Kunnskap og kompetanse om samtaleteknikker og hvordan avdekke seksuelle overgrep mot barn er noe som etterlyses av et mangfold av deltakere i ulike studier (Fløtterud, 2017; Albæk et al., 2018). Det kan det dermed tenkes at en opplæring i DCM kan bidra til å gi sosialarbeidere og andre fagpersoner økt kunnskap og kompetanse om hensiktsmessig avdekking av seksuelle overgrep. DCM blir også referert til i flere sentrale fagbøker, som indikerer at mange sentrale fagpersoner støtter metodens validitet, eksempelvis

i Øvreeide (2009) og Søftestad (2018). Det er likevel viktig å huske at DCM må tilpasses barnet og situasjonen.

5.5 Tilrettelegging av barnesamtalen

Selv om ulike samtaleteknikker og tilnærminger har stort fokus på å få frem barnets fortelling, er det likevel forskjell på barns språklige utvikling. Barn i barneskolealder har nødvendigvis ikke kommet langt nok i sin utvikling til å forstå hva sine erfaringer innebærer, eller til å sette ord på erfaringene på en slik måte at voksne forbinder fortellingen med seksuelle overgrep. Seksualitet er noe mange barn ikke har klare begreper på (Søftestad, 2018, s. 42). Det er på bakgrunn av dette viktig at sosialarbeideren er oppmerksom på at selv om barnet ikke tydelig verbalt klarer å fortelle om at det har vært utsatt for seksuelle overgrep, kan det ha behov for andre teknikker for å kunne fortelle om sine opplevelser. Dette kan også være et eksempel på at det narrative perspektivet og DCM ikke alltid strekker til i avdekking av seksuelle overgrep.

I arbeid med barn som nylig har vært utsatt for traumer, som seksuelle overgrep, kreves det tilrettelegging og tilpassing av kommunikasjonen ut fra barnets individuelle situasjon og kognitive nivå (Øvreeide, 2009, s. 118). Kognitivt nivå innebærer eksempelvis språk, forståelse, vurderingsevne og begrepsoppfattelse (Gamst, 2017, s. 66). Dette kan innebære å ta i bruk andre verktøy enn dialog, i møte med eksempelvis begrepsfattige barn. Verktøyene kan eksempelvis være tegning, rollespill eller lek - for å nevne noen. Disse alternative teknikkene for å samtale med barn kan også hjelpe barn til å formidle sine erfaringer som eksempelvis hindres av tabu. Det som av samfunnet ikke er lov å snakke om eller å synliggjøre kalles tabu (Søftestad, 2018, s. 57). Barneombudet (2018, s. 35) belyser også viktigheten av at hjelperen er fleksibel, og at samtalene ikke nødvendigvis alltid trenger å skje på et kontor, men eksempelvis kan foregå ute på tur, dersom barnet ønsker det. Dette er sentrale momenter for sosialarbeidere i barneskolen å ha kunnskap og kompetanse om når seksuelle overgrep mot barn skal avdekkes.

Selv med et fokus på tilrettelegging, kan det likevel være utfordrende å avdekke overgrepene. For eksempel kan overgrepsutsatte barn i noen tilfeller bli fanget i et internt språk, eller som Øvreeide (2009, s. 137) kaller det, et "lokalt språk" for det de opplever. Dette kan innebære at overgriperen skaper egne ord og uttrykk for de seksuelle handlingene eller for kjønnsdeler. Ord og uttrykk som er helt andre enn allmennheten ville brukt. Det lokale språket kan gjøre

det mer utfordrende for de som er utenfor relasjonen å forstå eller fange opp overgrepene. Dette må vi være oppmerksom på i samtaler med barn, slik at vi kan gjøre et slags oversettelsesarbeid fra det interne språket, til mer allmenne begrep og uttrykk (Øvreeide, 2009, s. 137). En narrativ tilnærming kan kanskje fange opp det lokale språket, dersom sosialarbeidere er oppmerksom på at et slikt språk kan eksistere.

Det er viktig at sosialarbeidere i barneskolen har kunnskap og kompetanse om ulike momenter som kan hindre et barn fra å fortelle om sine erfaringer. Hindringene vil påvirke avdekkingsarbeidet, og kan eksempelvis innebære at barnet svarer etter den voksnes eller andres forventninger. Det er her viktig at sosialarbeideren ikke stiller barnet ledende spørsmål, fordi det kan føre til at barnet svarer noe det tror vi forventer eller ønsker å høre (Øvreeide, 2009, s. 32; Aasland, 2014, s. 68). Et eksempel på et ledende spørsmål kan være "Har pappa bedt deg sutte på tissen hans?". Gamst (2017, s. 181-182) beskriver hvordan et barn vil observere og tolke den voksne, og dersom barn merker at den voksne blir fornøyd med det de sier kan det føre til at de vil snakke mer om det, og motsatt. For eksempel kan man signalisere noe med kroppen, men verbalt uttrykke det motsatte.

En annen utfordring for avdekkingsarbeidet være barns redsel for konsekvensene av sine avsløringer (Aasland, 2014, s. 69). Funn i Jensen et al. (2005) sin forskningsartikkel viser at de overgrepsutsatte barna bekymret seg over hvilke konsekvenser avsløringene skulle få for sin familie, og for overgriperen. Barn er som regel lojale til sine omsorgspersoner, og kan være redd for å miste eller ikke kunne se familiemedlemmer igjen (Søftestad, 2018, s. 44-45). Lojalitet kan videre utfordre narrative, ved at barnet unngår å fortelle om sine erfaringer. I Jensen et al. (2005) sin forskningsartikkel fremkommer det at når barna først fortalte om sine overgrepserfaringer, var det i situasjoner hvor temaet på en eller annen måte ble adressert. Det kan være svært krevende for barn å opprettholde sin lojalitet og skjule at noe er galt (Gamst, 2017, s. 29). Dermed må sosialarbeideren sette seg inn i relasjonen barnet har til sin overgriper, og hvordan den kan påvirke i hvilken grad barnet forteller eller ikke (Søftestad, 2018, s. 49). Når trygghet skal bygges er det nødvendig at den voksne tåler at et barn kan føle seg utrygg eller har det vondt. Videre kan tabu og skam også være hindre for avdekkingen av seksuelle overgrep mot barn, og vil dermed drøftes i neste del.

5.6 Tabu og skam

Tabu og skam er et tredje moment som kan sette grenser for barns fortellinger og sosialarbeiderens mulighet til å avdekke seksuelle overgrep. Tabuer, som er sosialt forbudte temaer å snakke om (Leira, 2003, s. 14) gjør narrative enda mer komplekse. Når barn forteller sine historier, påvirkes de av det andre ser på som tabuer. I alderen hvor barn går på barneskolen, begynner de å fange opp tabuet rundt seksualitet (Aasland, 2014, s. 66). De barna som utsettes for seksuelle overgrep vil da i økende grad oppleve skyld- og skamfølelser, og dermed kanskje prøve å holde det som skjer med dem hemmelig. Opplevelsen av skyld kan gjerne komme av at overgriperen har beskrevet den utsatte som samhandlende i overgrepet, eller at den utsatte direkte eller indirekte ba om at den seksuelle hendelsen skulle skje (Øvreeide, 2009, s. 138).

Tabu rundt seksuelle overgrep, med påfølgende skyld- og skamfølelser, kan i mange sammenhenger ugyldiggjøre barns opplevelser(kilde) og setter grenser for barnets fortellinger (Øvreeide, 2009, s. 197). Begrensningene kan gå ut på i hvilken grad barna åpent forteller om sine faktiske opplevelser og erfaringer. På en annen side kan tabuene også til en viss grad være positivt, i den forstand at voksne velger å ikke utføre seksuelle overgrep mot barn i frykt for negative sanksjoner fra samfunnet i etterkant (Mossige, referert i Søftestad, s. 57).

Opplevelser av skyld- og skamfølelser er det som i størst grad forhindrer eller forvrenger fremstillingen av barnets faktiske opplevde erfaringer (Øvreeide, 2009, s. 197). Erfaringer som resulterer i skam- og skyldfølelser kan videre føre til rusbruk, suicidalitet og selvskading. I samtaler med barn er en av sosialarbeidernes viktigste oppgaver dermed å redusere skamtrykket (Øvreeide, 2009, s. 47). Barn som har opplevd seksuelle overgrep reagerer gjerne svært positivt når den de samtaler med har en allmenn forståelse for hva det innebærer å leve i en slik situasjon (Øvreeide, 2009, s. 58). Den allmenne forståelsen går ut på at noen gjenkjenner situasjonene og ikke dømmer barnet for sine erfaringer.

Samtidig som barnet som opplever skam og skyldfølelse i etterkant av et overgrep, hevder Livingston og Faber (referert i Follesø, 2003, s. 119) at skam i stor grad kan være smittsomt. Det vil si at skam hos et barn kan utløse sosialarbeiderens egen skam. Spesielt kan dette skje dersom hjelperen er usikker på egne ferdigheter, kompetanse og evne til å hjelpe barnet. I forskningsartikkelen til Albæk et al. (2005, s. 238) fremkommer det at flere av fagpersonene har opplevd vonde følelser i møte med mistanker om vold og overgrep mot barn. Disse

følelsene beskrev informantene som eksempelvis skam, fortvilelse og frustrasjon. Hvis vi som yrkesutøvere viser ubehag i samtaler kan det hemme barnets formidling. En metode for å tilrettelegge for åpen kommunikasjon kan være å gjenta eller bruke de samme ord og uttrykk som barnet bruker, for å vise at de ikke vekker negative eller ubehagelige reaksjoner hos den voksne (Øvreeide, 2009, s. 53-54). Motsatt vil det at yrkesutøveren omformulerer det barnet sier til et mer voksent eller faglig språk, kunne oppfattes som at formuleringene ikke aksepteres, og det kan være vanskelig for barnet å fullføre fortellingen på sine egne premisser (Øvreeide, 2009, s. 54).

For at sosialarbeidere skal kunne avdekke seksuelle overgrep er det viktig å være oppmerksom på egen innstilling og hvilke følelser seksuelle overgrep mot barn skaper hos den enkelte. For mange voksne oppleves det utenkelig å vurdere eller mistenke seksuelle overgrep ut fra barns nonverbale eller verbale signaler (Søftestad, 2018, s. 65). Mange ser på seksuelle overgrep som det verste et barn kan erfare. På bakgrunn av slike oppfatninger kan fagfolk oppleve sterke følelsesmessige reaksjoner ved mistanker eller avsløringer av seksuelle overgrep (Søftestad, 2018, s. 113-114). Erfaringer som man ikke selv har vært vitne til, kan føre til bortforklaringer av barns verbale og nonverbale signaler, slik at de stemmer bedre inn i egen erfaringsverden. Man kan forsøke å finne svar som virker mer sannsynlig for seg selv, for eksempel å tolke et trist og blekt barn som et resultat av mor og fars krangling. Barneombudet (2018) belyser at mange overgrepsutsatte barn er redd for å ikke bli trodd. Dette er viktig at sosialarbeidere i barneskolen å ha kunnskap om, for å kunne ha mulighet til å sikre at barnet føler seg sett og trodd på. Dette kan videre føre til at seksuelle overgrep mot barn kan avdekkes.

Flere av pedagogene i Fløtterud (2017) sin studie fortalte at de vegrer seg for å snakke om vold og seksuelle overgrep, dersom det ikke foreligger spesifikke bevis, men kun en magesfølelse eller vage antydninger. Liknende funn fremkommer i Albæk et al. (2018, s. 237) sin forskningsartikkel. Deltakerne i studiene belyser blant annet sine opplevelser av frykt for å forverre barnets situasjon og for å svikte de. Fløtterud (2017, s. 73) belyser også pedagogene sine opplevelser med at enkelte ansatte i skolen velger å ignorere og overse mistanker om vold og seksuelle overgrep. Å avstå fra å samtale med barn om seksuelle overgrep, trenger imidlertid ikke å være på bakgrunn av at man ikke tør eller vil. Det kan ligge i etiske vurderinger om hva som er til barnets beste. For eksempel om barna tillegges for mye ansvar på at de skal fortelle, om de har nok forståelse for konsekvensene som kan komme av

åpenheten, eller i hvor stor grad det vil skade barnet å bli plassert i en lojalitetskonflikt mellom omsorgspersonene og hjelperen (Søftestad, 2018, s. 158). I undersøkende og avdekkende samtaler med barn er det alltid viktig å være bevisst positive og negative konsekvenser som kommer av samtalen (Øvreeide, 2009, s. 161). Vi må alltid ha et fokus på at handlingene og metodene vi bruker gjør minst mulig skade for barnet, og ha en gjennomtenkt plan for ivaretagelse av barnet uansett hvilken utfall samtalen har (Øvreeide, 2009, s. 161-162).

6. Oppsummering

I denne bacheloroppgaven har jeg drøftet min problemstilling om hvilken kunnskap og kompetanse sosialarbeidere i barneskolen trenger for å kunne avdekke seksuelle overgrep mot barn. For å drøfte problemstillingen har jeg gjort en litteraturstudie for å finne relevant forskning og faglitteratur. Problemstillingen er også drøftet i lys av teori om barnets perspektiv, narrativt perspektiv, dialogisk samtalem metode, skam og tabu, samt om barnets kommunikasjon og indre arbeidsmodeller. Mine hovedfunn er at barn reagerer ulikt på seksuelle overgrep, og derfor er det hensiktsmessig med ulike samtaletilnærminger. Forskningen indikerer et behov for opplæring i samtaleteknikker og tilnæringsmetoder for fagpersoner i skolen som skal avdekke seksuelle overgrep mot barn. Det er nødvendig med økt kunnskap og kompetanse innen hva som kan hindre et barn fra å fortelle om sine erfaringer, som for eksempel lojalitet til omsorgspersoner, tabu og skam. Det finnes ulike måter å tilrettelegge for at barnet kan fortelle om sine opplevelser. Her står relasjonen mellom sosialarbeideren og barnet sentralt. Alternative verktøy for barn som av ulike årsaker opplever utfordringer med å fortelle om sine opplevelser kan eksempelvis være tegning eller rollespill. Det er viktig at sosialarbeidere er bevisst egen rolle, sine holdninger og tilnærminger til samtaler med barn om seksuelle overgrep. Sosialarbeidere kan også selv påvirkes av tabu og skam, samt oppleve følelsesmessig ubehag rundt tematikken. Hensikten er at vi i minst mulig grad skal hindre barnet fra å fortelle.

Avslutningsvis vil jeg dele et sitat til ettertanke;

“Tabuer er på mange måter overgriperens beste venn” (Thorkildsen, 2015, s. 64). Dette fordi tabuer hindrer folk i å prate om eller avsløre erfaringer med seksuelle overgrep.

7. Referanseliste

- Aasland, M. (2014). “-Si det til noen-” : En bok om seksuelle overgrep mot barn og unge (3. utg.) Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Albæk, A. U., Kinn, L. G., & Milde, A. M. (2018). Walking Children Through a Minefield: How Professionals Experience Exploring Adverse Childhood Experiences. *Qualitative Health Research*, 28(2), 231-244. DOI: <https://doi-org.galanga.hvl.no/10.1177/1049732317734828>
- Aubert, V., & Alstad, B. (1985). *Det skjulte samfunn* (Ny utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Barnekonvensjonen (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Barneombudet. (2018). “Hadde vi fått hjelp tidligere, hadde alt vært annerledes”. Hentet fra http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2018/03/Barn_og_unge_vold_og_overgrep.pdf
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2017, 28. Desember). Seksuelle overgrep mot barn. Hentet fra https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Oppvekst/Vold_og_overgrep_mot_barn/Seksuelle_overgrep_mot_barn/
- Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Berg, B., Ellingsen, I. T., Levin, I. & Kleppe, L. C. (2015). Hva er sosialt arbeid?. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid. En grunnbok* (s.19-35). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bowlby, J. (1998). *A secure base: clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.

Bruner, J. (1990). *Acts of meaning (The Jerusalem-Harvard lectures)*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving (6. utg.)* Oslo: Gyldendal Akademisk.

Dalland, O. & Trygstad, H. (2017). Kilder og kildekritikk. I O. Dalland [red.] *Metode og oppgaveskriving (6. Utg. s. 149-164)*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Del Busso, L. (2014) "Pappa hev tallerkener, så forsvant mamma". Psykososialt arbeid med barn som lever med vanskelige livsopplevelser. I E. Skærbæk & M. Nissen. (red.), *Psykososialt arbeid: fortellinger, medvirkning og fellesskap*. (s. 45-62). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Ellingsen, I.T. & Levin, I. (2015). Det sosiale i sosialt arbeid. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid. En grunnbok* (s. 47-64). Oslo: Universitetsforlaget.

Eriksen, I. M & Lyng, S. T. (2015). *Skolers arbeid med elevenes psykososiale miljø: Gode strategier, harde nøtter og blinde flekker* (NOVA rapport 14/15). Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/skolers-arbeid-med-elevenes-psykososiale-miljo--gode-strategier-harde-notter-og-blinde-flekker/>

Fellesorganisasjonen. (2015). *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere*. Hentet fra https://www.fo.no/getfile.php/1320310/01%20Om%20FO/Hefter%20og%20publikasjoner/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument_2015.pdf

Fløtterud, E, (2017). *Tør du å spørre? En kvalitativ studie av pedagogers erfaringer fra samtaler med elever i barneskolen ved bekymring for vold og overgrep*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Hentet fra

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/58163/1/Masteroppgave-2017-Fl-terud.pdf>

Follesø, G. S. (2003). Skam og skyld. I T. Anstorp, B. Hovland & E. Torp. (Red.), *Fra skam til verdighet: Teologisk og psykologisk arbeid med vold og seksuelle overgrep*. (s. 100-134). Oslo: Universitetsforlaget.

Frønes, I. (2001). Skam, skyld og ære i det moderne. I Wyller. T. (red.) *Skam: perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne*.(s. 69-80) Bergen: Fagbokforlaget.

Gamst, K. T. (2017). *Profesjonelle barnesamtaler: å ta barn på alvor* (2. Utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Gjertsen, P., Hansen, M. & Juberg, A. (2018). Barnevernspedagogers, sosionomers og vernepleieres rolle og status i skolen. *Tidsskrift for Velferdsforskning*,21(02), 163-179.

Gustavsson, U. & Tømmerbakken, N. (2011). *Sosialfaglig arbeid i skolen: Om samarbeidet mellom lærer og sosialarbeider*. Oslo: Kommuneforlaget.

Halvorsen, K. (2002). *Forskningsmetode for helse- og sosialfag: en innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (2. Utg.). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Hutchinson, G. S. & Oltedal, S. (2003). *Modeller i sosialt arbeid* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Høgskulen på Vestlandet (u.å). Søk etter fagressursar. Hentet fra

<https://www.hvl.no/bibliotek/sok-etter-fagressursar/?filters=Barnevernogsosialfag>

Jansen, A. (2013). *Narrative kraftfelt: utvikling hos barn og unge i et narrativt psykologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.

Jensen, T. K., Gulbrandsen, W., Mossige, S., Reichelt, S. & Tjersland, O. A. (2005).

Reporting Possible Sexual Abuse: A Qualitative Study on Children's Perspectives and the Context for Disclosure. *Child Abuse & Neglect: The International Journal*, 29(12), 1395-1413. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.07.004>

Kvello, Ø. (2015). Barn i risiko: skadelige omsorgssituasjoner. (2. utg). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Leira, H. (2003). Det gode nærvær: Kulturens psykologiske betydning. Bergen: Fagbokforlaget.

Pilskog, E. (2003). Samtalen om det vonde. I T. Anstorp, B. Hovland & E. Torp. (Red.), *Fra skam til verdighet: Teologisk og psykologisk arbeid med vold og seksuelle overgrep*. (s. 87-99). Oslo: Universitetsforlaget.

Retterstøl, N. og Ilnér, S. O. (2008). *Mestring av livsvansker. Om kriser og psykisk helse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Straffeloven. (2005). Lov om straff. (LOV-2005-05-20-28). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>

Søftestad, S. (2018). Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn. Oslo: Universitetsforlaget.

Thomassen, M. (2006). Vitenskap, kunnskap og praksis: innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Thorkildsen, I. M. (2015). *Du ser det ikke før du tror det - Et kampskrift for barns rettigheter*. Bergen: Vigmostad & Bjørke A.S.

Øverlien, C., Moen, L. H. & Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (2016). *"Takk for at du spør!": En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere*

og førskolelærere. (Rapport: 3/2016). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Øvreide, H. (2009). *Samtaler med barn: Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner. (3. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.*